

7. D o d a t n o m i š l j e n j e

U *Večernjem listu* („Plavoj devetki”) od 27. ožujka 1985. čitamo u jednoj dobronamjernoj reportaži, kako je neki općinski službenik izjavio: „Jezične nepravilnosti nisu naša briga.” Smatram da takva izjava zabrinjava.

O jezičnim pogreškama u javnim natpisima dosta se pisalo: npr. u *Hrvatskom jeziku* (br. 4/5. i 6/7), *Jeziku* II. (str. 107), III. (str. 93) itd. No, unatoč svemu, pri šetnji kroz Zagreb vjerno nas prate pogrešni natpisi kao svojevrsno onečišćenje okoliša. Stoga treba pozdraviti svaki poticaj da se podigne razina jezične, a time i opće kulture.

Mislim da bi trebalo pohvaliti Urbanistički zavod grada Zagreba i stručne gradske službe za razvijeni jezični osjećaj i trud oko čuvanja i primjene povijesnih toponima, od kojih su mnogi svojom slikovitošću i dokumentarnošću stekli spomeničku vrijednost. (Prema rezoluciji sa IV. svjetskog onomastičkog kongresa u Bruxellesu, na povijesne ulične nazive treba primijeniti zakon o zaštiti spomenika kulutre!)¹⁰

Kao što se u posljednje vrijeme ozbiljno nastoji oko uređenja grada s obzirom na red i čistoću, tako bi i jezičnu brigu oko uličnih imena i drugih javnih natpisa trebalo dosljednom i stručnom akribijom protegnuti na cijeli javni gradski život, u kojemu je jezik i te kako važno sredstvo komunikacije i informacije, a u službi cijele naše društvene zajednice.

S a ž e t a k

Ivan Pelz, Zagrebački električni tramvaj, Zagreb
UDK 801.311.1.(497.13):808.62, stručni članak, primljen za tisak 10. listopada 1985.

Problems of Some Zagreb Toponimes and Their Adjectives

The author discusses orthographic, phonetic, morphological and word-formation issues of some Zagreb toponimes and their adjectives.

MIROSLAV KRLEŽA O HRVATSKOM KNJIŽEVNOM JEZIKU

U posljednje vrijeme ponovno oživljuju javne rasprave o hrvatskom književnom jeziku. Događa se ono što je možda najgore: da pojedinci bez dostatnih stručnih kvalifikacija, pa čak i bez osnovnog znanja, iznose svoja „mišljenja” o ovoj nadasve znanstvenoj problematici, pa — svjesno ili ne — obnavljaju već raspravljena i, odavno, projašnjena pitanja, za koja smo vjerovali da su definitivno skinuta s dnevnog reda. Ono što je pri tom važno uočiti jest to, da se (da li samo zbog neznanja?) ne dovodi u pitanje samo ime nego i izvorna bit hrvatskog književnog jezika.

Zato je, upravo u ovom trenutku, čini se, potrebno podsjetiti svu našu javnost na Krležine misli o ovom predmetu. Ne zaboravimo, naime, da su upravo književnici najpozva-

¹⁰ Usp. P. Šimunović, Za povijesnu patinu u nazivima zagrebačkih ulica, *Jezik*, XIII, str. 155/156. i drugi rad naveden u prethodnoj bilješci, str. 16.

niji da sude o svom jeziku, jer njima jezik nije samo sredstvo sporazumijevanja nego i nešto mnogo više od toga, sredstvo umjetničkog stvaranja; sredstvo, koje oni, stvarajući njime, ujedno sami i stvaraju. Zato su oni najmjerodavniji i kao praktičari i kao zakonodavci jezika. A ako smo složni u mišljenju da je Miroslav Krleža bio jedan od najvećih književnika hrvatskih, pa i južnoslavenskih, a u naše doba i srednjoevropskih, onda ne možemo pretpostaviti da je on u pitanjima jezika mogao stajati na krivom stajalištu, jer je zacijelo znao kojim i kakvim jezikom piše, kao što svaki glazbenik zna na kojem i kakvom instrumentu svira, i kako se taj instrument zove. I ako se slažemo u ocjeni da je Krleža bio cijeloga života dosljedno na liniji lijeve, socijalističke, pa i marksističke i komunističke misli, onda je razumno pretpostaviti da ni njegove misli o hrvatskom jeziku nisu nazadne niti stoje u kakvoj suprotnosti bilo sa znanstveno-povijesnim činjenicama, bilo s idejnim pozicijama i težnjama našega društva. Naprotiv, možemo opravdano zaključiti da su u oprečnosti kako s istinom tako i s načelima socijalizma sva mišljenja kojima smeta samobitnost hrvatskoga književnog jezika i koja bi je željela uz bilo koju cijenu i na svaki način zatrti.

Ne ćemo doduše reći da Krleža u svakoj pojedinosti ima apsolutno pravo: o nekim detaljima je i on neobaviješten, ili pak obaviješten površno, pa kadikad i pogrešno. Zato ima trenutaka kad je on i nedorečen i protuslovan, ali to nimalo ne dovodi u sumnju njegova načelna mišljenja i stajališta. Ne ćemo reći ni to da je Krležina jezična praksa bez prigovora, to jest, da je jezik njegovih djela uvijek i u svemu suglasan s njegovim načelnim gledištima, te da bi nam on uvijek i u svemu mogao i danas biti uzorom. Ali, upravo u tome i jest ono toliko isticano pravo svakoga pisca da sam stvara svoj literarni jezik. Štoviše, rekli bismo, upravo te nedosljednosti u pojedinostima daju još veću težinu njegovim temeljnim mislima o hrvatskom književnom jeziku, u kojima je on uvijek bio i te kako jasan i dosljedan!

Najzad, da kažemo i ovo: neodgovorni ljudi s nedovoljnim znanjem mogu, dakako, misliti o bilo čemu što god hoće. Pitanje je samo smiju li oni, koji bi još morali i te koliko učiti, poučavati one koji bi im u svako doba mogli biti učitelji; i mora li im se uvijek dopustiti da u javnim glasilima, koja nisu samo njihova, uznemiruju kulturnu javnost svojim besmislicama, i tako, možda, ponekad utječu i na one koji u javnim istupima moraju biti odgovorni. A da bi mogli biti odgovorni, moraju najprije biti ispravno obaviješteni.

Upravo to i jest cilj ove pregršti izabranih Krležinih misli, koje se mogu čitati u knjigama Enesa Čengića *S Krležom iz dana u dan*. Kad rekosmo *izabranih misli*, već smo naznačili da ne donosimo *sve* Krležine misli o jeziku iz navedenih knjiga. A da nam se ne bi prigovorilo da smo, birajući, bili jednostrani pa pojednostavili i tako krivotvorili kompleksnost Krležinih razmišljanja o ovoj temi, nismo izbjegavali ni Krležine kontradikcije. Neka se vidi i u čemu su one i koliko su (ne)važne za samu stvar. Jedino što smo izbjegavali jest ponavljanje istih misli i teza.

Svaki je citat providen rimskom i arapskom brojkom: prva označava svezak, a druga stranicu, na kojoj se dotični citat nalazi.

Nedavno mi je bio u posjetu prijatelj iz Karlovca, pa mi priča o vojniku koji je tamo služio vojsku i nešto govorio o tome kako treba spremiti žlice poslije ručka. Oficir mu je odbrusio:

'Slušaj ti, vojniče, žlica ne postoji kod nas. Žlica se odselila s ustašama. Kod nas postoji kašika.' A taj oficir ne zna da je kašika došla s Turcima i da je žlica stara slavenska, hrvatska riječ. Ima tu more problema, čitav niz o kojima bi trebalo porazgovarati.

(I, 32)

– Vidite – rekao je – pitanje jezika nije takvo da bi oko njega trebalo dizati ovoliku prašinu, ali eto, nagomilalo se kojekakvih drugih stvari, pa hajde da se sad razmahujemo i jezikom. Potpisao sam Novosadski dogovor i toga se danas stidim. Niti sam bio u Novom Sadu, niti sam sudjelovao oko donošenja tog pravopisa. Bio sam jednostavno u situaciji da ga moram potpisati, a jezik se ne pravi nikakvim administrativnim prisilama, već se formira kao sveukupna kulturna baština i dostignuće jednog naroda.

(I, 40)

– U jednoj svojoj izjavi prošle godine Vi ste definirali svoj stav prema jeziku: „Hrvatski ili srpski jezik su jedan jezik, koji su Hrvati uvijek nazivali hrvatskim a Srbi srpskim.” Možete li ovu kratku definiciju i komentirati?

– O jeziku bilo bi dobro da se progovori i to konačno i to jedanput zauvijek i to takvim jezikom, te bi ga na kraju mogli razumjeti svi naši sveznadari i politički dušebrižnici. O jeziku trebalo bi progovoriti i našim slavnim govornicima koji čitaju svoje govore iz džepa i koji su od te svoje „jezičnojedinstvene brige” sveli naš jezik na tristo riječi, osiromašivši ga do nemile bijede. Nije mi jasno što smo se toliko uskokodakali oko jezika, da li je jedan ili nije, kad je stvar jasna kao dvaput dva, samo smo mi po zakonu neke mutne dijalektike pretvorili ovo pitanje u kvadraturu lingvističkog kruga.

Otkad pišem, pišem hrvatski, upravo tako kao što svi srpski književnici pišu srpski. I to je jasno. I baš zato, jer je to jasno, bilo bi mudro kad bi se kod predstojeće izmjene Ustava stvar oko jezične zavrzlake vratila u predstanje po ustavnom prijedlogu iz godine 1946. tako da se taj naš jezik konačno pojavi pod svojim vlastitim imenom, to jest da bude ono što jeste: hrvatski ili srpski.

Ne znam zašto se toliki nezvani brinu oko „jedinstva jezika”, unoseći u tu gužvu svoje politički skrivene misli, raspirujući blesave strasti, podjarivane bolesnim ambicijama nesposobnih pojedinaca. Sve politički zakulisne igre trebalo bi ukloniti odlučno i nepozivo, jer samo tako oslobodit će se ova raspra od raznih, mnogobrojnih preživjelosti i palanačke nepismenosti, a naročito pak od terora naših kobnih temperamenata, koji ne umiju drugo nego da prije rusvaja po našim krčmama pogase lampe.

Nije važno u našem slučaju da li je naš jezik jedan ili nije, da li su to dva ili tri jezika, nego to da bismo na kraju uspjeli da poslije sto pedeset godina otkrijemo danas neki, po mogućnosti više-manje ipak zajednički, socijalistički jezik, i da u ovoj našoj lingvističkoj sinagogi uvedemo neki red po zakonu prije svega, logike, a zatim i, smije li se tako reći, internacionalne solidarnosti.

Ne treba zaboraviti da su moralno-intelektualni razmaci koji razdvajaju pojedince u okviru jednog te istog materinjeg jezika veoma često mnogo veći i sudbonosniji od onih elemenata duhovne kohezije, koji ih spajaju sa piscima stranih, dalekih, pa čak i mrtvih naroda i jezika.

Nema pismenog čovjeka koji razmišlja o tim stvarima trijezno te nije uvjeren kako su problemi intelektualne i moralne savjesti nerazmjerno važniji od pitanja takozvanog „jezičnog jedinstva”. Mentaliteti su ti koji razdvajaju ljude i narode, a to nam dokazuju građanski ratovi unutar jednog jedinstvenog jezičnog područja. Poznato je da mentaliteti nisu idealističke konstante i da se javljaju kao odraz društvenih struktura ili infrastruktura, kojima su uslovljeni. Međutim, historija nas uči i to da postoje mentaliteti koji traju po zakonu duhovne tromosti vjekovima kao davne preživjelosti, premda se infrastruktura na kojoj počivaju već davno izmijenila u svojim elementima.

Što se tiče pitanja jedinstva ili nejedinstva našega jezika, ono je prije svega sapeto čitavim spletom konzervativnih mentaliteta, a zatim isto tako i snopom neriješenih, kobnih i nimalo sporednih pitanja. Tema o našem šestostrukom nacionalnom identitetu prelazi okvir jednog razgovora *ad hoc*, što ne znači da o svemu tom ne bi trebalo progovoriti sa svom naučnom i književno-historijskom nepristranošću. Svaka takva analiza pokazala bi da se iza intransigentnog stava prema jedinstvu jezika krije opasna i na temelju pedesetogodišnjeg negativnog iskustva razorna centralistička politika, koju je trebalo prevladati od prvog dana, to jest od proglašenja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.

(I, 44–45)

– Ama, sva ta igra oko jezika je blesava. Naš jezik je zapravo vrlo siromašan jezik i mi ga želimo još više osiromašiti. Jezik stvaraju gradovi sa svojim kulturnim visokoškolskim i drugim ustanovama, a mi nemamo zapravo gradova i tko zna kad ćemo ih u pravom smislu imati. Sve su ovo palanke koje su preko noći narasle u neakve kvazigradove.

(I, 70)

– Kad je počeo zajednički rad Matice srpske i Matice hrvatske oko pripreme pravopisa onda su u više navrata pokušali da me na tom poslu angažiraju – priča Krleža. – Odbio sam iz jednostavnog razloga što držim da jezik nije stvar administrativnog dogovaranja nego je on živa materija koja ne može biti predmetom nekog propisa i zakona. Nisam htio ni u kojoj formi da surađujem, pa ni u nekim interesantnim pitanjima, dijelom i zbog toga što su u srpskoj redakciji bili i neki poznati velikosrpski nostalgičari, na čelu s Aleksandrom Belićem koji mi ni ruku nije htio pružiti do 1945, dok mu to nije s najvišeg mjesta preporučeno.

Kad je taj famozni pravopis bio gotov, kod mene je u Leksikografski zavod došla nekolicina autora iz Zagreba i Beograda tražeći da dam potpis ispod pravopisa. Nisam pristao u prvi mah, a onda su počeli moljakati, uvjeravati me i samo što nisu klečali na koljenima, objašnjavali su to važnim političkim motivima i slično; i što sam mogao. Potpisao sam se sasvim sitno pri dnu i rekao:

‘Dao sam u životu dosta autograma pa mogu i ovaj, kad već ne mogu odoljeti Vašem pritisku.’

(I, 74)

- O meni, zašto o meni?
- Tako. Htio sam na magnetofonsku vrpcu zabilježiti Vidmarova sjećanja na sve ono oko Vas u godinama 1939. i 1940. gledano iz slovenske perspektive.
- Što će Vam to, zaboga?
- Neka ostane kao svjedočanstvo žive riječi, jer kakva su vremena, može se sutra nešto i negirati.
- Spomenuh maločas Jožu Javoršeka i jezik, pa mi na um pade ljetošnji dijalog s nekim Nijemcem u opatijskom „Kvarneru”.
- Prilazi stolu neposredno do mog konobar da naplati strancu ručak, a on ga pita: 'Bitte, her. Was ist das: (. . .)* ...?'
- Konobar muca, pokušava objasniti, a onda se ja umiješah:
- 'Poštovani gospodine, to vam je u stvari silovanje najvećeg moralnog autoriteta...'
- 'Je li to kod Vas psovka?' pita Nijemac.
- 'Ne, to je naša narodna fraza.'
- 'Jož, čini se da je taj Vaš jugoslavenski jezik jako težak. Godinama dolazim ovamo i vrlo sam malo naučio.'
- 'Nema, gospodine, jugoslavenskog jezika!'
- 'Kako?'
- 'Postoje jugoslavenski jezici. Evo, ja govorim hrvatski, prijatelj što sjedi sa mnom govori srpski, a svi ostali za stolom govore slovenski.'
- 'I Vi učite sve te jezike?'
- 'Ne, ne moramo ih učiti. Mi se, kad je to potrebno, dobro razumijemo.'
- 'Vrlo zanimljivo.'
- 'Da, da moj gospodine, vrlo zanimljivo.'

(II, 39)

[. . .] A čakavski je veoma zanimljiv, to narječje je matica ili jezgro hrvatskog jezika. što Jernej Kopitar, koji je zapravo pisao u Beču Vukov rječnik, ako hoćete, negira. A kod tog posla je zapravo Kopitar bio presudan, a ne Vuk, kako se to kasnije tvrdi. Kod prvog izdanja rječnika i stoji – Jernej Kopitar – Vuk Karadžić. Kod drugoga – Vuk – Kopitar, a kod trećeg samo – Vuk. Dakle, „Vuk je pojeo magarca”.**

(II, 155)

Čitam i neke rasprave o Vuku Karadžiću. Od Vuka prave boga.

Čast Vuku, mnogo je toga načinio i valja ga po djelu smjestiti u mjesto i prostor koji mu pripada, ali pisati da je on stvorio i hrvatski jezik, pa to je besmislica. Hrvati su potpisali bečki dogovor o jeziku, ali ovdje postoji kontinuitet jezika i literature više stoljeća prije Vuka. O tome sam progovorio uz jedan jubilej Vuka i nisam siguran da bih danas u socijalizmu takav tekst mogao objaviti, a da ne upadnem u velike neprilike.

(II, 177)

*Izostavili smo nepristojnu psovku. (Ur.)

**Na naslovnoj strani 1. izdanja Karadžićeva Srpskoga rječnika nije bilo Kopitareva imena pa je razumljivo da ga nije bilo ni u ostalima. Krležine se misli vjerojatno odnose na činjenicu što Karadžić u Predgovoru 1. izdanju spominje udio J. Kopitara, a u 2. izdanju to izostavlja, a za isti se posao sad zahvaljuje Đuri Daničiću. (S. B.)

Čitam neki dan, Vukova proslava, Vuk tvorac našeg jezika. I hajde ti to objasni! Vuk jest tvorac jezika srpskog, ali ne i hrvatskoga, jer Vuk s hrvatskim jezikom nema nikakve veze. Srpski i hrvatski jezik, ovaj kojim govorim ja, jesu jedan jezik, ali se postavlja pitanje što s onih milijun i ne znam koliko Hrvata koji ne govore štokavski, već čakavski i kajkavski, kakav je njihov jezik.

Kad je riječ o jeziku, nedavno sam na Tržiču od književnika Javoršeka čuo lijepu slovensku riječ: spregnut – što znači angažiran, ili što bi se moglo prevesti kao dobro upregnut. Izvrsno!

Kad govorim o labirintima, mislim kompletno na naš duhovni poslijeratni život. Komunistička partija je ovdje osvojila nesumnjivo sve pozicije vlasti i tu je suverena, ali u duhovnim sferama nije se daleko otišlo. Još su ovdje kao i tamo prisutne određene preživjelosti i mnogo će vremena biti potrebno da se to prevlada. Ne ide u praksi strukturalna izmjena društva onako kako je to Marx predvidio. Ne ide ni u kom pogledu. Uzmimo recimo Njemačku. Tamo su izvršene tri industrijske revolucije i tamo bi, po svim teorijama, na vlasti trebao sjediti Karl Marx, ali ne sjedi Karl Marx nego Bismarck, pa bilo da se taj Bismarck zvao Goebbels ili Hitler ili Adenauer, ili već ne znam kako, dakle na vlasti ne sjedi Karl Marx. A čitav niz komponenata čini upravo to, što ni sam Marx nije mogao predvidjeti, da danas imamo ovakvo stanje fakata. Eto, mi se, recimo, trajno bavimo tom melasom srpsko-hrvatskog jezika: Je li on srpski ili hrvatski? Ja sam o tome već nekoliko puta govorio i jezik kao politiku bi trebalo skinuti s dnevnog reda, jer je to uistinu jedna melasa. Pokojni Jaša Prodanović, sastavljajući srpsku čitanku, odlučio se da u nju unese i jednu priču Augusta Šenoa. Radeći i obrađujući tu priču, izvadio je tridesetak njemu nepoznatih riječi, pa me pozvao kao konzultanta da mu objasnim što znače.

'E, pa jesu li srpski i hrvatski jedan jezik?' pitam ga.

'Jesu', odgovara on.

'E pa, brate, ako jesu, trebalo bi da znaš te riječi, a ako ne znaš, onda ih nauči.'

I ne znam samo dokle ćemo se baviti i dokle ćemo praviti politiku od jezika. Sredinom osamnaestog stoljeća Andrija Kačić Miošić napisao je pjesmu *Najposljednji razgovori starca Milovana s bratom štiocem* i kad su tu pjesmu šezdeset godina kasnije dali Vuku, on ju je pročitao i rekao:

'O, bogamu, odakle ovako i prije ovoliko vremena lepa srpska pesma?'

(III, 20)

– Neki sam dan gledao Miku Špiljaka, te se sjetih kako se po gradu pričalo da Vas je on posjetio u vrijeme onih diskusija oko Deklaracije o jeziku i da ste razgovarali u vezi s Deklaracijom?

– Mika Špiljak je pristojan gospodin i on je zaista došao k meni poslije Deklaracije da vidi što bi trebalo učiniti.

'Što bi trebalo učiniti, ja ću to i učiniti: Dat ću demisiju na članstvo u Centralnom komitetu', rekao sam mu.

'I onda?'

'Putujem na Tržič.'

I zaista sam sutra ili prekosutra poslije toga razgovora otputovao na Tržič. Dan kasnije došla su po mene kola.

'Idite', vele, 'za Beograd. Tito Vas čeka danas popodne.'

Sjeli smo na Tržiču u deset sati i u četiri smo bili u Beogradu. Titu je mnogo toga oko Deklaracije rečeno u krivom svjetlu, te sam mu iznio čitav niz argumenata što se jezika tiče, a odbacujući one takozvane političke zaključke Deklaracije, jer je to zaista bilo glupo i politički štetno. O našem sam Vam razgovoru već pričao.

– Tito je tih deklaracijskih dana reagirao javno i to vrlo žustro – kažem.

– Da, reagirao je na strog način. Dobio je i krive informacije. Uostalom, Tito hrvatski problem smatra i svojim vlastitim. To je njegov psihološko-moralni stav. A bili smo, brate, došli dotle da je bio napisan čitav popis riječi kojima se na radio-stanici ne smiju služiti, i to ne nekih paveličevskih izmišljotina nego čistih najhrvatskijih riječi, ali s druge strane bile su tu i snage koje su forsirale neke arhaične i već zaboravljene riječi i pojmove.

(III, 25)

– Recite nam, družo Krleža – veli Lolić – često razmišljam o jeziku u „Borbi”...

– Ah, nije u pitanju samo jezik „Borbe” nego jezik uopće!

– Ipak, „Borba” je na većoj muci od drugih. U Beogradu izlazi ćirilicom, i da kažemo, pretežno srpskim jezikom.

– Ekavica – kaže Krleža – nije nikakva smetnja, ali postoji i struktura rečenice, sintaksa.

– A opet imamo izdanje u Zagrebu latinicom – nastavlja Lolić – i sad smo na mukama šta bi bila podloga „Borbe” u pogledu jezika.

– Tu je vrlo delikatno pitanje koje se ne može riješiti u toku jedne generacije, a ni u razdoblju što ga čine dvije, jer ako uzmete konkretne prijevode s trećeg jezika, recimo bilo kojeg klasičnog pisca Rusa ili Francuza i dva prijevoda, beogradski i zagrebački, oni se ipak bitno razlikuju. Razlikuju se i kao sintaksa i kao gramatika i kao pravopis i na koncu kao fraza, što je najvažnije, jer to postoji. I ja ne znam zašto bi te fraze, kad već postoje, trebalo ukidati.

(III, 211)

– Po čaršiji se pričalo, kad se već vraćamo na tu temu, da je Tito bio ljut na Vas zbog Deklaracije.

– U našem susretu nije to ispoljio. Bio je vrlo, da kažem, razborit i razuman, a Deklaracija je u svakom slučaju prokleta stvar. Sastali su se „eksperti” Novog Sada i Zagreba da pišu rječnik zajedno s kroatizmima i srbizmima, a oni nameću svoje srbizme i brišu kroatizme gdje mogu. Pusti, brate, kroatizme, jesu li pametni ili nisu, tu su. A radilo se u ono vrijeme o tome, da je „ožujak” bio zabranjen i „srpanj” nije smio da živi. Smatraju to nekom hrvatskom karakteristikom nacionalnoga identiteta, pa brišu, a to je besmisleno.

(IV, 35–36)

Ivka unosi kavu, a ja je točim u šalice. Zabunih se pa rekoh:

– Krleža, koliko Vama da naspem?

– Taj nesretni glagol „nasuti” povuci natrag, tako Ti dragoga boga, i zapamti već jednom, kava se toči, a rasute se stvari sipaju. (IV, 89)

Kad slušate kako se danas govori, taj jezik nije onaj kojim se govorilo prije pedeset godina, a niti se tako u Srbiji piše kao što se ranije pisalo. Uzimam Srbiju samo kao primjer. A sad, posljednjih tridesetak godina, javlja se sasvim nov jezik, koji nije ni srpski a ni hrvatski, nego je jezik administrativnih komunikacija. Ne znam kakav je jezik – politološki. Njime su pisani udžbenici na visokim školama i gospođice su naučile da pišu tim jezikom. Potrebno im je svega trideset riječi i sa tih trideset riječi mogu o svemu pričati. Tim jezikom govorimo na političkim sastancima, u OOUR-ima i u udruženom radu.

(IV, 149–150)

Morao bih napisati, ako ne već knjigu a ono barem studiju, kad bih mogao, o hrvatskoj literaturi, a i o hrvatskom jeziku i odnosu spram Vuka. „Vuk i Hrvati”! Da konačno tu legendu skinem bar što se mene tiče, da se vidi kako nisam bio antivukovac, ali da neke stvari ipak kažem. Vuk je, nesumnjivo, bio genijalan poznavalac jezika.

Rođen u Tršiću, imao je izvanredno dobro uho za svoj govor i to je registrirao, što je bez sumnje izvanredno pozitivno, ali otkud bi on bio uzor za jezik svih naroda koji nisu Srbi. Uzmite jezik Hrvata, počev od Istarskog razvoda iz trinaestog stoljeća do crkvene igre oko velikog tjedna (muka Kristova) gdje ima dvanaest ili četrnaest igara s različitim naših otoka, preko dubrovačkih spisatelja koji su štokavski pisali pa do Kačića, zatim do puta Fortisovog po Dalmaciji nakon kojeg on prvi put objavljuje *Hasanaginicu*. Objavljuje na talijanskom 1774. u Veneciji *Hasanaginicu* prema Bajamontiju koji mu je recitirao u čakavštini. Dakle, čakavski nije Vukov jezik, i kad uzmete barokne pisce koji su ovdje pisali, i Antuna Kanižlića i Matiju Petra Katančića i Vida Došena naročito, a dakako još i kajkavce iz osamnaestoga stoljeća – što oni da uče od Vuka? Hrvati govore i pišu jezikom kojim govore i pišu, pišu hrvatskim jezikom. I najedanput se nameće teza da je Vuk naučio Hrvate pisati. Hrvati „ne znaju pisati”. A koga vraga i kojim jezikom pišu!? Uzmete li Katančićev prijevod *Svetog pisma*, posthumno štampan u Budimu tridesetih godina prošlog stoljeća, pa ga usporedite s prijevodom Vukova *Novog zavjeta*, a Vuk je više od deceniju i pol kasnije rođen, onda vidite da je Katančić teolog po struci i da piše svojim hrvatskim, stopercentno klasično hrvatskim, i tko bi i zašto bi sad od Vuka morao učiti jezik? Maretić i Vuk! Vukove hrvatske gramatike nema, hrvatsku gramatiku nije nitko napisao, ne govorim o hrvatskim vukovcima, i čovjek konačno na kraju puta dolazi do toga da se ne mogu negirati fakta. Koji je to bog, kakva je to politika?! To je politika Aleksandra Belića ili, još prije, Jovana Cvijića. Gorštaci silaze i spuštaju se u doline i osvajaju zemlju.

Eto, to što sam rekao bila bi teza za naučnu raspravu, zapravo za knjigu koju bih mogao izvanredno argumentirati. Knjiga je u glavi, samo bi je trebalo staviti na papir, a daleko je od glave do papira. Takvih knjiga u mojoj glavi ima otprilike trideset.

(IV, 209–210)

. . . bilo je vrlo zanimljivih ljudi koji su se u svoje vrijeme bavili našom narodnom pjesmom i koji su izvanredno govorili našim jezikom. Za tu vrstu pjesme Vuk Karadžić je nesumnjivo imao uho, a imao je talent koji mu se ne može poreći, iako sam ja o toj temi kritički napisao poprilično tekstova, a pisao sam ih da dokažem da su ovdje ljudi pisali kako su govorili i prije nego se Vuk pojavio, a ne zato da odreknem vrijednost i značenje Vuka Karadžića, nego da upozorim na neke historijske istine koje takozvani vukovci ne uzimaju ad notam, a zašto – u to sad neću ulaziti.

(IV, 310)

Priredio i uvod napisao D. J.

Krleža o Dubrovniku*

Negdje u pedesetim godinama predložio sam da se organizira zajednički historiografski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Srpske akademije nauka.

Na prvom radnom sastanku na čelu srpske grupe bio je predsjednik Akademije dr Aleksandar Belić, a u ime Jugoslavenske, ja. Sastanak je održan u Dubrovniku. Naša je delegacija imala dva-tri člana, a srpska je bila vrlo brojna.

Redali su se govornici sa svojim tezama, a ja sam bilježio. Vidjeli su da bilježim i bilo im je čudno. Sve te spise imam i danas, a kad bih to objavio, izbio bi pravi skandal, jer ništa drugo u svojim tezama nisu iznosili nego argumente o srpskom porijeklu Dubrovnika na takav način da je to jednostavno neshvatljivo.

Kad je sastanak bio završen, pitam Belića:

'Jeste li Vi slušali izlaganja Vaših suradnika?'

'Slušao sam.'

'I što kažete?'

'Ne slažem se s njima, ali ja sam u manjini, oni imaju demokratsku većinu.'

'A znate li Vi da sam sve bilježio i da to sutra u obliku izvještaja mogu podnijeti partij-skom Politbirou i sve ove Vaše profesore dati pozvati na red, i to na osnovi pozitivnih zakona, jer ono što su oni iznosili to su kriminalni delikti.'

'Nećete to valjda učiniti?'

'Učiniti neću i to je moja greška, a najveća je greška, gospodine predsjedniče, što ste Vi predsjednik Srpske akademije nauka.'

I što da Vam pričam, od Belića do danas što se izmijenilo?

(II, 268)

O ČEM SE ZAPRAVO RADI

Radoslav Katičić

U prvom broju ovogodišnjega Jezika objavio je Dragutin Raguž prikaz sintetičkoga članka Pavla Ivića u pariškoj Revue des études slaves o razvoju književnoga jezika na srp-

* Ovaj je odlomak dodalo uredništvo zbog aktualnosti teme. (Usp. i *Danas* od 18. 2. 1986, str. 6. i 7.)